

Az akadémikusok egyenruhája és oldal fegyverviselése

A selmeci akadémia megnyitása előtti bányaiskolán csak oly fiatal emberek vétettek fel a hallgatók sorába, kiket a bányahivatalok, mint ösztöndíjas vagy napszámberes, vagy más segélyezéssel ellátott praktikánsokat küldtek Selmece. Mikor az akadémia 1795-ben „nyilvános tanintézet”-i jelleget nyert, előbbieken kívül még az önkéntesen jelentkező díjazás nélküli gyakornokok is felvétettek, de oly korlátozással, hogy 70 ösztöndíjas és fizetett hallgatón kívül még 70 nem ösztöndíjas hallgató (*praktikantes liberi*) felvehető. Az akadémikusok eme két neme abszolválás után állami szolgálatba lépett. A közölt létszám feletti jelentkezők is, mint önköltségükön tanulók (*bányaiskolások*) iratkozhattak be az akadémiára, de írásbeli rezerválist kellett adniuk, hogy abszolválás után állami szolgálatra nem reflektálnak. Végül magánvállalkozók is küldhettek fiatal embereket az akadémiára, kik állami szolgálatra egyáltalán igényt nem támaszthattak. Így 1795-ben az akadémiának négyféle hallgatója volt és pedig ösztöndíjas és nem fizetett hallgató, önkéntes bányaiskolás, kik későbbben esetleg állami szolgálatot kaphattak és a privát bányák hallgatói. Az első két kategória, t. i. az *exspektánsok*, illetve praktikánsok már az akadémián állami esküt tettek és, mint pénzbeli segélyt húzó állami tisztviselő jelöltek a Selmecen ösidóktól divatban volt és az állami tisztviselőknek járó bányászegyenruha viselésére jogot nyertek. Eszerint volt hallgató, kinek egyenruha járt és olyan, ki azt nem viselhetett. Az egyöntetűség kedvéért a bécsi udvar 1838. március 20-án megengedte valamennyi hallgatónak az állami egyenruha viselését, de oly feltétel mellett, hogy az akadémikusok az állami tisztviselőnek járó distinkciókat nem használhatják,¹ és a kardon a port–epeé–t nem viselhetik.

A filiszterek előtt biztosan érthetetlen, hogy a bányásznak, kohásznak és erdőmérnöknek, ha egyenruhában van, minek is jár oldalfegyver, t. i. a kard viselése, hisz erre sem a bányában, sem a kohóban, sem az erdőben szükségük nincsen. Ez a középkorba visszanyúló tradíción alapszik.

Amint ismeretes, a XIII. században és XIV. század elején nem annyira az egynemű iparúzés fűzte össze az embereket a céhekben, mint inkább a közös városvédelmi szolgálat, a kapuk, tornyok, bástyák őrzése, az együttes táborozás, a hegyőrségi jelt adó, hírvivő lovasszolgálat² és csak a XV. és XVI. században lép előtérbe a céhekben a gondatlan megélhetés, a jólét és vagyonosodás utáni vágy. A folytonos háborúk következtében az állandó török veszedelemre való tekintettel, pl. az 1564-es céhszabályok a mestereket és legényeket fegyvertartásra kötelezte és a mesterek csak oly legényt fogadnak fel, ki veszély esetén szintén fegyvert fog.³ Ez idő tájt az egész bányásznép is fegyverben állt és emiatt sokszor nem dolgozhatott. A fegyvert állandóan hordták is, hogy veszély esetén hívó szóra Selmecebánya piacterén azonnal gyülekezessenek. Úgy a császári hadak, mint az erdélyi fejedelmek csapatai, mindig csak azért igyekeztek a bányavárosokat elfoglalni, hogy az aranyra és ezüstre rátehessék kezüket, és pénzt szerezhessenek. A városok és bányák védelméről azonban a polgároknak, de főképp a bányászoknak kellett gondoskodni. A bányabíró, pl. 1648. év folyamán többször meghagyta a selmeci bányamunkásoknak, hogy munkába mindig fegyveresen jelenjenek meg és készen legyenek minden percben a védelemre, még a templomba is lö– és oldalfegyverrel járjanak, hogy a jelzőlövés hallatára zászló alatt azonnal csoportosuljanak a bányabíró háza előtt. De meghagyja a bányabíró azt is, hogy nagyobb tisztesség okáért, ha templomba mennek, vagy a bányabíróság előtt megjelennek, kössék fel kardjukat, de aztán hazamenve, ne pajkoskodjanak vele. (*Utóbbi figyelmeztetésre azért volt szükség, mert e korban a bányamunkások ittassága következtében sok halálos kardsérülés történt.*) Amint az események mutatták, a céhbeli mesterek a város védelmére tett esküjüket sokszor nem igen tartották be⁴ és a fegyverforgatást, inkább legényeikre és szolgálószemélyzetükre bízták. Így történt ez 1679. április 22-én, amikor is Thököly Imre dandárnoka, Józsa István c. egri kanonok, tályai plébános⁵ Selmece

megtámadta és részben ki is fosztotta. A mesterek gyülekezése akkor a város védelmében nagyon lassan ment és mikor a veszély a legnagyobb volt, részint a házakban, részint más rejtékhelyen bezárkóztak. Máskor is, ha csak teheték, legényeikkel helyettesítették magukat. Ha Selmecbánya védelméről volt szó, vagy önkéntes toborzás volt a városban, mindig első helyen találjuk a bányászokat. Így volt ez nemcsak a XVI. és XVII. században, hanem a XVIII. században is. 1708-ban a bányászok a közelgő császári hadak veszélyére való tekintettel engedelmessé váltak Andrassy Pál kuruc dandárnok parancsának és oldal, meg vállfegyverrel szálltak a bányába. A háborús idők alatt a bányászok olyannyira katonának érezték magukat, hogy az ék- és kalapáccsanc mellett a legkedvesebb táncuk a kardtánc volt. Mikor fegyverzetükben gyülekeztek, sohasem felejtették el a bánya bíró háza előtt a tisztelgő lövést leadni, hasonlóan a polgárokhoz, akik a tisztelgő lövést a városbíró háza előtt adták le.^{5a} A céhbéliek, bár mint előbb láttuk, a kardot nem szívesen húzták ki hüvelyéből, mégis rendszeren oldalfegyvert viseltek és kivételt csak a céhgyűlések képeztek, melyekre sem mesternek, sem legénynek nem volt szabad fegyverrel megjelenni.⁶

Ez a rendelet teljes egészében még az akadémia megnyitásakor is érvényben volt, amit Szkurini Miklós⁷ csizmadiamester a selmeci városi tanácshoz írt 1762-ben kelt panaszbeadványából tudunk. Ebben ugyanis azt írja: „*mikor mesteri eskütételre a városi tanács előtt váll- és oldalfegyverrel teljes díszben megjelentem... (als ich mit Ober- und Untergewehr bereit gewesen bin... 1762)*. Mikor már ez idő tájt békésebb idők voltak és a mesterek díszbe öltözve még mindig, mint az állami bányatisztviselők, fegyvert viseltek, teljesen érthető, hogy a fiatal, erőteljes, katonás, már állami szolgálatban lévő Bursch sem lehetett egyenruhába öltözve fegyver nélkül.

A lovassági vállzsínór a bányatiszt díszöltözetén, a lovassági kard viselése eredetét szerintem onnan veszi, hogy a bányászt lovasembernek ismerték el, mert csak lóháton tudta Selmec szétszórt bányáit kellő időben elérni, de lova is volt minden bányatisztnak s lóháton vezette ünnepélyes felvonulások alkalmával bányászlegénységét.

1 Faller Gusztáv: *Gedenkbuch zur hundertjährigen Gründung der kön. ung. Berg- und Forstakademie in Schemnitz*, Schemnitz 1871.

2 Dr. Sz. L. id. mű: *Sch. Gy. 1570. c. l.*

3 S. J. id. mű: 1564. és 1588-as céhlevelek

4 S. J. id. mű: 1564. és 1588-as céhlevelek

5 Hontvármegye és Selmecbánya sz. kir. város, Budapest 1903.

5a P. A. id. mű. II. 491. lap

6 Sch. Gy. id. mű: 1560. szabó céh l., 1580. szűcs c. l., 1738. szabólegény szabályzata

7 Sch. Gy. id. mű